

AZ EGYESÜLETEK BÜNTETŐJOGI CSELEKVŐKÉPESSÉGE ÉS FELELŐSSÉGE

/Részlet/

Pécs, 1922. Grill-Benkó Gy.-ny.

11. §. II. Az egyes intézkedések.

I. Áttérve az egyesületekkel szemben alkalmazandó egyes intézkedésekre, a legsúlyosabbal, az egyesületek "halálbüntetésével": a feloszlás rendszabályával kezdjük a sort.

A feloszlás rendszabálya régi intézmény, amely ugyszólván minden törvényozásban megtalálható az egyesületekkel szemben ma közigazgatási uton alkalmazható intézkedések közt.¹

Sajnos azonban a mai jogi helyzet szerint a feloszlás mindenütt nem büntetőjogi, hanem kizárólag közigazgatási rendszabály jellegével bír².

Amint erre már rámutattunk, sokkal helyesebb volna, ha az egyesületekkel szemben alkalmazandó rendszabályok eljárási garanciákkal egybekötött bírói: büntető eljárás keretében nyerének alkalmazást.

És talán átmenetnek tekinthető ezen az uton a francia 1902 dec. 4-iki törvény 7. artikulusában foglalt az az intézkedés, hogy a feloszlás tárgyában nem a közigazgatási, hanem a polgári bíróságok hivatottak dönteni.

Kétségtelen dolog, hogy fel lehet hozni olyan eseteket, amidőn a feloszlás rendszabályát helyesebb közigazgatási jellegű rendszabálynak minősíteni; midőn például valamely egyesület igazgatósági tagsági helyei betöltésének elmulasztása miatt oszlatják fel az illető egyesületet. Utalnak továbbá még arra is, hogy ezen rendszabály alkalmazásának alapjául szolgáló okok a mai jogban tulságos általánosságban vannak meghatározva, mintsem, hogy azok büntetőjogi természetű rendszabály alapjául szolgálhatnának; és ennek

megfelelően aztán az elmúlt évtizedek irodalmában többen, így Kautz³, Rosin⁴, Schütze⁵ és Wächter⁶ a feloszlást közigazgatási, illetve rendészeti jellegű intézkedésnek is minősítik. Mégis az újabb irodalmi állásfoglalások büntetőjogi természetű rendszabállyá kívánják minősíteni és mint ilyent alkalmazni. Tekintettel arra, hogy helyesebb az eljárási garanciák mellett felépült bírói tárgyalás keretében való alkalmazása; hogy közszabadsági okokból kívánatos, hogy a feloszlás rendszabályának alkalmazására csak tényálladék-szerű cselekmények megvalósítása esetében kerülhessen sor, nem pedig közigazgatási hatóságok diszkrecionális hatalmának gyakorlása képpen, - büntetőjogi természete mellett törnek lándzsát Finkey⁷, Hafter⁸, Merkel⁹, Mestrel¹⁰ és Thomsen¹¹; és erre a nézetre hajlik Concha Győző¹² is.

Büntetőjogi szempontból is az egyesületek feloszlására irányuló rendszabály mint legsúlyosabb jelentkezik. Célja az egyesület életének teljes megsemmisítése és minden további működésének elejét venni. Ami azonban csak akkor fog valóra válni, ha a feloszlás az egyesületeknek kényszerű felszámolásával jár együtt. Ezekre való tekintettel feloszlás rendszabálya csak akkor nyerhet alkalmazást, ha elkerülhetetlenné válik, hogy az egyesület működése, nem csak időlegesen, hanem örök időkre, megakasztassék; mert hiszen működésének időleges megakasztására a felüggesztés rendszabálya szolgál.

Az egyesületek feloszlása mint büntetőjogi rendszabály az irodalomban azok sorában, akik a testületek büntetőjogi felelősségével foglalkoznak, általános helyeslésre talált: így elfogadják Byloff¹³, Eschl¹⁴, Exner¹⁵, Hafter¹⁶, Hamel G.A.¹⁷, Kelemen¹⁸, Mestrel¹⁹, valamint Zürcher²⁰ is.

A feloszlás rendszabályának eredményessége azonban - amint erre már utaltunk - csak abban az esetben lesz teljesen biztosítva, ha az egyesületnek kényszerű felszámolásáról is gondoskodás történt. További működését csak ez esetre akadályozhatjuk meg valóban.

Kétségtelen dolog, hogy az ilyen rendszabály mások, így az egyesület hitelezői érdekeinek sérelmével is járhat. Hiszen a kényszerű felszámolás, az egyesület vagyonának gyors és esetleg nem előnyös körülmények közötti értékesítése nagyon könnyen okozhat ilyen következményeket. Ezekre, de még egyéb az elméletben is közhelyet képező szempontokra való tekintettel is kerülni kell az egyesületek vagyonának az állam által való elkobzását. Az elkobzás rendszabálya egyedül csak az instrumenta és producta sceleris-re terjedhet ki!

III. Mint az egyesületekkel szemben alkalmazható rendszabály jelentkezik még az egyesület működésének bizonyos időtartamra való felfüggesztése is, amely sulyban a felosztatás rendszabálya után következik.²¹

Sulyát és kihatás jelentőségét csak abban az esetben fogjuk helyesen méltányolni, ha tudtában vagyunk annak, hogy amennyiben ez a rendszabály például kereskedelmi jellegű társaság ellen irányul és tartama hosszabb időben nyert megállapítást, úgy a legtöbb esetben egyenértelmű az illető egyesület teljes felosztatásával; mert hiszen ügyfelei el fognak széledni és a rendszabály időtartamának megszűnése után üzemét újonnan kezdeni kényszerül. Tehát ez a rendszabály is az egyesület létébe való sulyos beavatkozás. Tartama különféle lehet; a spanyol 1885. évi tervezetnek 69. artikulusa 2 hó 2 évi tartamra tervezte.

A felfüggesztés rendszabályával kapcsolatosan a legnehezebben megoldható kérdés az, hogyan tegyük ezt a rendszabályt hatásossá anélkül, hogy az a felfüggesztést meghaladóan felosztatás rendszabállyá váljék. Amennyiben az illető egyesület működése a nyilvánosság előtt folyik le, úgy a felfüggesztés rendszabálya tevékenységében tulságosan megakasztani nem képes; hiszen alig akadályozható meg az, hogy az egyesületi tagok a felfüggesztés tartama alatt is az egyesület céljait elő ne mozdítsák.

III. Az egyesület léte ellen irányuló rendszabályok közt a következő enyhébb fokozat az egyesület működési körének korlátozása.

Gyakorlati értéke iránt a vélemények eltérők. Mig Hafter²² például nem tekinti gyakorlatiasnak főleg azért, mert ő ennél a rendszabálynál főleg a működés területi, földrajzi korlátozására gondol, addig Zürcher²³, Exner²⁴ és utóbb aztán Hafter is a testületek büntethetősége tárgyában írt második dolgozatában²⁵ elismerik nagy gyakorlati értékét.

Ha egyesület például valamely iparágat folytat, és a működési tilalom erre, vagy az általa folytatott iparágak egyikére, például arra, amelynek keretében a visszaesések történtek irányult, úgy ez a rendszabály hatásosan fogja az egyesületet érni. De még ipart nem folytató egyesülettel szemben is elképzelhető e rendszabálynak alkalmazása; például az egyik egyesületi cél megvalósítására irányuló tevékenység betiltása; gondoljunk csak arra az esetre, amidőn egy mondjuk munkásjóléti célokat propagáló egyesület népkönyvtárak létesítése által is tevékenységet fejt ki és ezen könyvtárak állaga közé izgató tartamu könyveket vesz fel, és bizonyos időre a könyvtárainak bezárása rendeltetik el, ezen intézkedés hatályosságának biztosítáa végett a könyvtárak a kérdéses időtartamra hatósági zár alá vétetnek. Az ilyen esetekben a működési kör korlátozása praktikus és hatásos rendszabálynak fog bizonyulni.

Főleg azért, mert, amint erre Zürcher²⁶ is rámutat, azok a javak és az az érték, amelyet a rendszabály által sujtani akarunk, már megvannak és e tekintetben semmiféle mesterkélt konstrukcióra szükségünk nincsen.

Exner²⁷ idézi azt az esetet, amidőn valamely banktársulat uzsorás, vagy más ügyletekkel válik a közigazdasági viszonyokra nézve veszélyessé. Célszerűnek mutatkozik az ilyen egyesületnek a hitel vagy egyéb ügyleteknek kötését teljesen vagy bizonyos időtartamra megtiltani; amellet azonban egyéb téren való működése, amely hasonló veszélyeket nem rejt magában, érintetlenül ma-

radhat.

Főleg a kereskedelmi vagy ipari célokat követő egyesületekkel szemben ez a rendszabály hatásos eszköz volna!

IV. A jogképeség elvesztése volna végre a legcsekélyebb hatású ama rendszabályok között, amelyek közvetlenül az egyesület léte és életműködése ellen irányulnak. Amint fentebb jeleztük, a jogképeséget nem tartjuk az egyesület büntetési hatósága előfeltételének, aminek folytán azután szerintünk a jogképeség megvonása is rendszabályként helyt foghat; hiszen ezen rendszabály alkalmazása után is az egyesület részéről - legalább büntetőjogi téren - még helyt foghatnak megnyilatkozások.

És legyen szabad e tekintetben egyes jogterületek hasonló irányú rendszabályaira, így a német polgári törvénykönyv 43. §. 1. bekezdésének tartalmára²⁸, valamint a németalföldi jogra²⁹ is utalni, amelyek mind lehetségesnek tartják és módot nyújtanak a jogképeségnek hasonló esetekben való megvonására; és az elméletben is találunk ilyen értelmű állásfoglalásokat, például Meurer³⁰ és van Hamel G.A.³¹ részéről.

A németalföldi jogban ez a rendszabály egyedül a magánjogi jogképeség elvesztését vonja maga után. És ilyennek képzeljük el mi is ezt a rendszabályt. A kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében ezzel a rendszabállyal talán elérnők azt, hogy az egyesületek jövőben ilyen visszaélések elkövetésétől tartózkodnának. Főleg a nagyobb vagyonnal bíró egyesületekre nézve távolról sem lesz közönyös, hogy a magánjogi jogképeségük mennyiben szenved csorbát.

Az elméletben ezen szempontoknak megfelelően Hamel G.A.³², Hamel J.A.³³ és Mestre³⁴ is elfogadják ezt a lényegileg természetes személyek polgári halálával egyenlő jelentőségű rendszabályt.

V. Az egyesületekkel szemben alkalmazható rendszabályok egy másik csoportja az egyesületeket vagyonukban sújtja.

A közzelfogás szerint pénzbüntetések felettel alkalmasak a jogi személyekkel szemben való alkalmazásra és ennek megfelelően alkalmazásukra elég gyakoriak a példák³⁵.

Főleg azért, mert vagyoni javakkal ugyszólván minden egyesület bír, legyen bármilyen is a célja. És így a legtöbb egyesülettel szemben a vagyoni jellegű rendszabályoknak alkalmazása akadályokba nem ütközik. Mert ha bármilyen csekély jogkört és jogképeséget is nyer valamely testület, a vagyonszerűséget kivétel nélkül elnyerik, vagyonnal a legtöbb bír és így ez uton érzékenyen sújthatók.

S bár találunk olyan ellenvetésekre is, így Barnál³⁶ és Marcusenél³⁷, hogy a pénzbüntetések mai határai és maximumai főleg a nagyvagyonu egyesületekkel és tőketömörülésekkel szemben nem volnának kielégítő hatásúak, - a tulnyomó többség a pénzbüntetéseknek a testületekkel szemben való alkalmazását helyesli, mint Byloff³⁸, Finkey³⁹, Grolmann⁴⁰, Hafter⁴¹, Mestre⁴², Thomsen⁴³ és Zürcher⁴⁴.

Véleményünk szerint azonban bármennyire helyes, kívánatos, hatásos és célszerű is volna pénzbüntetéseknek egyesületekkel szemben való alkalmazása, különösen a nagy gazdasági erők felett rendelkező tőketömörülésekkel szemben nagy összegekben kiszabva, - mégis pénzbüntetések nem szabhatók ki azért, mert büntetés alkalmazása a már részletesen jelzett okokból egyesületekkel szemben helyt egyáltalán nem foghat.

De még egyéb nehézségek is merülnének fel a pénzbüntetésekkel kapcsolatosan. Nevezetesen a behajthatatlan pénzbüntetéseknek szabadságvesztésbüntetéseké váló átváltóztatása nem foghatván helyt, behajthatatlansága esetében a pénzbüntetés teljesen mellőzendő volna.

És a fenti okokból a szintén büntetés jellegével bíró u.n. Busse sem volna alkalmazható az egyesületekkel szemben.⁴⁵

Azonban nincs semmi elvi akadálya annak, hogy békekezesség alakjában alkalmaztassanak vagyonszerű rendszabályok az egyesületekkel szemben. A békekezesség intézménye sok tekintetben

pótolhatná a pénzbüntetések alkalmazását!

A békekezességnek, ennek már a Carolinában⁴⁶ is található jogintézménynek jellegzetes vonásai olyanok, hogy nincsen elvi akadálya annak, hogy az egyesületekkel szemben alkalmaztas-sék.

A bűncselekmények esetében mint főrendsza-bály alkalmazva a békekezesség tulajdonképpen semmi más, mint olyan pénzbüntetésre való elítélés, amelynek végrehajtása haladékos szenved. Irk⁴⁷ találóan mutat rá arra, hogy a békekezesség a társadalom békéjét újabb bűncselekmény el-követése előtt igyekezik biztosítani. Ebbeni alak-jában a legtöbb újabb keletű törvényhozási és törvényelőkészítési munkálatba felvétel. A fő-jelentőségét ennek a - Goldschmidt⁴⁸ szerint - "feltételesen végrehajtandó pénzbüntetés"-nek preventív jellegében kell keresni.

Az angol jogban - Achrott⁴⁹ jellemzése sze-rint - alkalmazást nyer mint főintézkedés, a sú-lyosabb esetekben pedig mint mellékintézkedés. És éppen az a tapasztalat, hogy felette alkalmas bűncselekmények elkövetésének megelőzésére, ve-zette az angol kormányt arra, hogy minél széle-sebb keretekben való alkalmazását előmozdítsa. Az illető köteles ígéretet tenni, hogy a jövőben bűncselekmény elkövetésétől tartózkodni fog; ha ezt az ígéretet nem tartja meg, úgy a már meg-előzőleg megállapított békekezesség, amelynek esetleg kezesekkel való biztosítása is követel-hető, behajthatóvá válik. Matter⁵⁰ is utal arra, hogy mint a büntetésnek pótszere ez az intézmény Angliában nagy elterjedésnek örvend és felette jól vált be, és kiváló preventív hatású.

A részleteit illetőleg biztonsági intézke-dés jellege kétségen kívül áll⁵¹. Alkalmazásánál irányadó mértékül nem a bűncselekmény sulya, ha-nem a büntettes tulajdonságai szolgáljanak, az ő állapota és veszélyessége, és hogy mennyiben várható ez intézkedéstől preventív eredmény; hogy van-e remény az adott esetben az egyesületet újabb bűncselekmények megvalósításától ezen rendszer szabály alkalmazása által visszatartani⁵². Vagyonnal majdnem kivétel nélkül minden egyesü-

let, úgy az eszményi: művészeti, tudományos, po-litikai, - mint a gyakorlati: kereskedelmi és ipari stb. célokat szolgáló testületek is bírnak; a főnehézség talán abban keresendő, hogy nehezen található meg a helyes mérték a békekezesség he-lyes összegének megállapítására. Zürcher⁵³ utal e tekintetben arra, hogy tulajdonképpen nem az egyesület vagyonának abszolút mennyiségét kelle-ne zsinormértékül venni, hanem bizonyos relativ szempontokat: hogy az egyesület vagyona az álta-la megvalósítandó célokhoz milyen viszonylatban áll, hogy milyen az illető egyesületnek jövedel-me; és e közben tekintettel kellene lenni az egyesületi tagok vagyoni felelősségére is, ne-hogy az intézkedés az egyesülettel szemben elve-szítse személyes jellegét és az egyesület helyett annak tagjait sújtsa.

A békekezesség legfontosabb tartalma az, hogy a bíró az elítélt egyesületet bűncselekménynek újabb elkövetésétől eltiltja; s így felmerül az a részletkérdés is, hogy vajjon ez a tilalom idő-tartamhoz legyen-e kötve, vagy sem? Talán cél-szerűbb volna időtartam megállapításától elte-kinteni, mert hiszen ellenkező esetben ez majd-nem felbátorítása a büntettesnek arra, hogy az időtartam eltelté után annál inkább bűncselek-ményt kövessen el.

VI. Az egyesületekkel szemben alkalmazható, hatásukat vagyoni téren éreztető intézkedések egy másik neme az elkobzás.

Ez is tisztára biztonsági intézkedés jelle-gével bír!

Két formában volna elképzelhető: mint a felosztatásra ítélt egyesület összvagyonának el-kobzása, és mint az instrumenta és producta sceleris elkobzása.

Bár akadnak az elsőnek is hivei, mint Hafter⁵³, aki az esetre, ha az egyesület bűncse-lekményre irányuló működése miatt oszlattatik fel, helyesnek tartja az egyesületi vagyonnak elkobzását és valamely hasznos célra való fordí-tását, és bár egyes jogrendszerek is elfogadták ezt az intézményt, így a francia-algeriai jog a

séquestre collectif alakjában⁵⁴, amely az egyes törzsek vagyonának elkobzására irányul, - mégis az elmélet, még végeredményben Hafter⁵⁵ is, ezt a rendszabályt, mint amely meghaladja a büntetőjogi szempontból helyeselhető intézkedések határát, és amely a büntetőjogtudomány által általánosságban felállított követelményeknek nem felel meg, - elveti. Nem is szólva arról, hogy éppen az olyan egyesületeknek, amelyek egyenest és közvetlenül tiltott céluk megvalósítására törekednek, mint például az anarchista klubok, nyilván legkönnyebben mód arra, hogy az ilyen rendszabályoknak következményeit és hatását kikerüljék.

Az elkobzás biztonsági intézkedésnek másik alakja: a bűncselekmények elkövetésére szolgáló eszközök és a bűncselekményekből eredő tárgyak elkobzása ellen még a testületi büntetőjog szempontjából is ellenvetés alig emelhető.

Ez a testületekkel szemben alkalmazva általában előmozdítani fogja a testületi büntetőjog céljainak megvalósítását.

VII. Az egyesületekkel szemben alkalmazható intézkedések sorában szerepel továbbá az adott privilégiumoknak visszavonása⁵⁶.

A visszavonás irányulhat ott, ahol például a részvénytársaságok alapítása engedélytől van függővé téve, vagy a bankjegyek kibocsátására adott engedély esetében ezeknek visszavonására. Ennyiben ennek az intézkedésnek alkalmazása csak kivételes esetekben foghat helyt, ha az illető egyesület megelőzőleg valamely privilégiumban részesült.

Mint biztonsági intézkedés ez a rendszabály felette alkalmas az ilyen privilégiumokból kifolyólag elkövetett visszaélések megakadályozására. Hátrányos vonása természetesen azonban az, hogy csak kivételesen alkalmazható ott, ahol ilyen privilégium adatott. És ennek következtében elesik ezen intézkedés alkalmazásának lehetősége a nem törvényesen alakult egyesületekkel szemben is, mert hiszen alig képzelhető, hogy az ilyen egyesület privilégiumban részesült volna.

A középkorban, amidőn a városoknak számos és

legkülönbözőbb természetű /például pénzverési, adószedési stb./ privilégiumok adattak, ez a rendszabály nagyobb jelentőséggel bírt. Alkalmazása csak rövidebb határozott időtartamra divott, nehogy az illető testületbe utóbb belépett "árthatlan" tagok is hatása alatt szenvedjenek.

Az irodalomban ezen rendszabály célszerűsége tekintetében a vélemények meglehetősen megoszlanak. Mig Hafter⁵⁷ és Lilienthal⁵⁸ hajlandók azt elfogadni, addig Bar⁵⁹ és Esch⁶⁰ mint kevés gyakorlati értékkel bíró rendszabályt nem igen helyeslik alkalmazását.

VIII. Sokkal nagyobb gyakorlati értékkel bír az ítélet közzétételének rendszabálya, amely természetes személyekkel szemben alkalmazva a gyakorlatban felette bevált és mind gyakrabban nyer alkalmaztatást főleg a kereskedelmi élet terén észlelhető visszaélések esetében; és éppen mivel az egyesületek visszaéléseinek nagy része szintén erre a térre esik, kell nekünk is ennek a rendszabálynak az egyesületek büntetőjogában való nagy jelentőségét kiemelni.

Az olyan bűncselekményeknél, amelyeknél jelentősége van annak, hogy a közönséget óvjuk az illető bűncselekmények tetteseitől, - az ítélet közzétételének rendszabálya nagyon hatásos rendszabály; mint például az élelmiszerhamisítást vagy a szabadalmi jog megsértését célzó esetekben.

Ennek a rendszabálynak ezt a jó oldalát még Goldschmidt⁶¹ is, aki egyébként nem barátja e rendszabálynak, - elismeri.

IX. Az egyesületekkel szemben úgy mint fő-, valamint mellékrendszabály jelentkezhetik a rendőri felügyelet alá helyezés is.

Ez kizárólag biztonsági intézkedés jellegével bír, tekintettel az illető egyesület veszélyességére!

Jelentősége abban rejlik, hogy az egyesület működésében állandó ellenőrzés alatt áll; hogy állandóan arra szoríttatik, hogy működése a törvényes határok között maradjon.

Alkalmazásának előfeltétele természetesen az, hogy az illető egyesület alakítása ne ütközzék a törvényekbe, mert hiszen ellenkező esetben nem az illető egyesületnek rendőri felügyelet alá helyezése kerülne sorra, hanem kényszerű feloszlása.

Nem osztjuk azonban Hafternek⁶² azt a nézetét, hogy a rendőri felügyelet alá helyezés eo ipso az egyesület működésének megszorításával járna; működésének törvényes határok közé szorítását ez az intézkedés feltétlenül célozza; ennek keretein belül azonban az egyesület legalis céljainak legalis eszközökkel való megvalósítását a rendőri felügyelet alá helyezés szükségszerűen nem szorítja meg.

Esetleg olyképpen is nyerhet alkalmazást ez a rendszabály, hogy a rendőri felügyelet alá helyezésükkor újabb bűncselekmény elkövetésének esetére a feloszlítás szankciója nyomban kilátásba helyeztetik.

X. Hosszasan foglalkoztunk azzal, hogy a testületek cselekményeiknek megvalósításánál természetes személyek közreműködésére szorulnak, akik akárhányszor a jogi személlyel állandó kapcsolatban, szerződéses alkalmaztatási viszonyban állanak.

Elképzelhetőnek tartunk olyan eseteket, amikor éppen az ilyen alkalmazottaik elbocsátására való kötelezés által lehetne a jövőre az egyesületek további kriminalitásának elejét venni.

Éppen erre való tekintettel a testületekkel szemben alkalmazást nyerhetne az a rendszabály is, amely az egyesületet az illető alkalmazottjainak: organumának ezen állásából való elbocsátására kötelezné. És amely az egyesületre az esetre, ha eme reáráított kötelezettségének eleget nem tesz, káros következményeket ró.

Hasonló rendszabályra akadunk a természetes személyeket illetőleg a mi hazai büntető törvényhozásunkban is és pedig büntetőtörvénykönyvünknek 443. §-ában.

XI. A történeti fejlődés során és az össze-

hasonlító jogban még több egyéb a testületekkel szemben alkalmazott olyan rendszabályra akadunk, amelyekre legalább reámutatni érdemes.

A francia 1670. évi ordonnance criminelle ismerte a testületekkel szemben a "Changement de forme" rendszabályát, a testületi formának kényszerű megváltoztatását. És Tittmann⁶³ emleget ehhez hasonló rendszabályt, a "Herabbsetzung unter andere Gesellschaften". Bár ezek a rendszabályok látszólag már csak történeti értékűek, mégis ha szemügyre vesszük a mai gazdasági és kereskedelmi élet társulati formáit, és az egyes társasági formák keretein belül a társaság és a tagok között jelentkező viszonyt, úgy lehetetlen fel nem ismerni azt, hogy ennek a rendszabálynak ma van ismét bizonyos jelentősége. Mert egy részvénytársaságra nézve például nem lesz közömbös, hogy vajjon arra kötelezik-e, hogy alakuljon át közkereseti társasággá. A gyakorlati életben, a cégpraxisban ilyen kényszer nélkül, átalakulások gyakran fordulnak elő. Ámde más a helyzet, ha az átalakulás kényszerűen történik. Az illető egyesületekre nézve nem közömbös, ha például a sokkal kényelmesebb és a tagokra nézve sokkal kisebb felelősséggel járó részvénytársasági forma helyett, mondjuk, a közkereseti társasági formát választani kényszerülne.

Más munkálatok, így az Erhard-féle tervezet 140. artikulusa az egyesületekkel szemben alkalmazandó becsületbüntetésekről /Entziehung oder Verminderung der Ehrenrechte/ tesz említést. És az irodalomban Hafter⁶⁴, Lilienthal⁶⁵, Mestre⁶⁶, Thomsen⁶⁷ és Zürcher⁶⁸ is foglalkoznak az egyesületekkel szemben alkalmazandó becsületbüntetésekkel. Mint ilyenek az egyesület által különben használható tiszteleti jelvény, például zászló használatától való eltiltás, politikai jogok gyakorlásának időleges felfüggesztése jöhet számba. Részünkről nem igen tudjuk elképzelni, hogy az ilyen rendszabályok nagyobb hatással lehetnének. Mint mellékintézkedések talán szóba jöhetnek. Azonban kétségbevonjuk, hogy mint főintézkedések nagyobb hatással lehetnek valamely testület jövő magatartására. Hiszen ezen rendszabályok kivétel

nélkül arra vannak alapítva, hogy természetes személlyel szemben alkalmazva az egyedét saját személyében, becsületében érjék; és fokozottabban mint bármilyen más büntetőjogi rendszabály egy érző, lélekkel bíró egyén létezését tételezik fel. Hogy ezek a feltételek és körülmények az egyesületeknél nem forognak fenn, ez a mondtak után bővebb bizonyítást nem igényel. És éppen ezeknek a hiányára való tekintettel a becsületérzésre alapított rendszabályoknak alkalmazását egyesületekkel szemben célravezetőnek nem tartjuk.

Hasonló okokból nem várunk hatást az irodalomban Gierke⁶⁹, Grolmann⁷⁰, Hafter⁷¹ és Mayer M.E.⁷² által propagált megintés rendszabályától sem. Ennek sem lehet hatása egyesületnél, amelynek lelkiülete, szégyenérzete nincsen. Nem tesszük magunkévá Hafternek ama érvelését, hogy éppen tekintettel az egyes tagoknak külön-külön, tehát, számtalan egyedi lelkiületére, éppen ezeken keresztül a megintésnek hatása egyesületeknél nagyobb volna, mint az egyednél.

Végül itt mutatunk még reá a Mestre⁷³ által említett, a francia-algeriai jogban divó "interdiction du paturage sur les terres incendiées" rendszabályára; az európai viszonyok között ennek jelentősége alig lehet.

Amint fentebb reámutattunk, az egyesületek büntetőjogi felelősségével szemben gyakran hangzott el az a kifogás, hogy alig található a büntetőjog terén divó rendszabályok között olyan, amely alkalmas volna a testületekkel szemben való alkalmazásra.

Ugy véljük, hogy különösen most, amidőn részletesen foglalkoztunk és méltattuk az egyes, az egyesületekkel szemben alkalmazható rendszabályokat, legjobban fog kitűnni ennek a kifogásnak is teljes tarthatatlansága.

A most ismerttetett rendszabályok olyan gazdag fegyvertárt adnak az egyesületek kriminalitása ellen küzdő büntető bírónak a kezébe, hogy segítségükkel eredményesen kezdhető meg a harc a jogi személyeknek a büntetőjogilag védett érdekekbe való beavatkozása ellen!

12. §. Az egyesületek bűncselekményeinél szereplő természetes személyek cselekményeinek elbirálása.

I. Az egyesületi akarat keletkezésében és végrehajtásában természetes személyek vesznek részt, akik egyedi tevékenységet is kifejtjenek.

Bármennyire önálló és az egyedektől különálló is az egyesület cselekménye, mégis az egyesületekkel együttműködő egyedekkel szemben a bűnösség rendszerint megállapítható lesz; amiért foglalkoznunk kell ezen egyedi cselekmények büntetőjogi elbirálásával is.

Amint arra ismételtén rámutattunk, az egyesületek akarata tagjai akaratából tevődik össze, és az organumok által fejeztetik ki és valóztatik meg. Tisztában kell lennünk azzal, hogy ezen organumok, amidőn az egyesület akaratát fejezik ki, nem kizárólag csak az egyesületeknek akaratát és cselekvését, hanem a sajátjukat is kifejezésre hozzák. Csak ha ezt felismerjük, leszünk tisztában azzal, hogy a testületek bűncselekményei esetében két bűntevő alannyal: 1. az egyesülettel, 2. az organumként jelentkező egyeddel állunk szemben. Az egyedek tevékenysége éppen csak azért, mert cselekményük mint organumé is jelentkezik, egyedi jelentőségét nem veszíti el; a különbség az, hogy nem kizárólag csak a saját akaratuknak kifejezésekként cselekszenek, hanem hogy - talán elsősorban - még az egyesület akaratát és cselekvését is kifejezésre juttatják. A külvilág előtt megnyilvánult akarat és cselekvés rendszerint kettős és együttes projekciója lesz úgy az egyesület, valamint az ezt kifejező organum és egyben egyed akaratának és cselekvésének is; és ennek következtében az eredmény is rendszerint mindkettőjük tevékenységének tudható be.

És bármennyire szorosan egymásba kapcsolódik és összefolyik és ezen két tényező akarata és cselekvése és a következményeként jelentkező eredmény, mégis végeredményképpen két tényálladékot: egy az egyesület által, - és egy az egyed által megvalósított tényálladékot fogunk szétvá-

lasztva megállapíthatni. Még abban a felette ritka esetben is, amidőn az egyesület tagjainak gyűlekezete határozza el és nyomban végre is hajtja a cselekményt, erre az eredményre kell jutnunk. De sokkal jobban és sokkal szemléltetőbben fogjuk a cselekménynek tulajdonképpen két cselekvésre való szétválasztását észlelhetni, ha az egyesületnek valamely organuma fejezi ki és hajtja is végre az akaratot.

Akik az egyesületek felelősségének részleteivel foglalkoztak, ugyszólván egyhanguan elfogadják az imént vázolt eredményt: az egyesület és az organumként jelentkező egyed külön-külön cselekményének megállapíthatását; így Alimena¹, Byloff², Gierke³, Hafter⁴, Lilienthal⁵, Mestre⁶ és Meurer⁷ is.

A mai büntetőjog csak az egyednek akaratát és cselekvését méltatja és vonja büntetőjogi szankció alá; az egyesület cselekményét figyelmen kívül hagyja. Másrészt azonban ha a jövő büntetőjoga elfogadná is az egyesületek büntetőjogi felelősségét, az e téren felmerülő problémák megoldást még nem nyertek volna. Az egyesületi deliktum sohasem, vagy csak a legritkább esetben fogja a megnyilvánult cselekményt teljesen konzummálni; bizonyos egyedi tevékenység és eredmény: egyedi cselekmény rendszerint még mindig fen fog maradni.

A magunk elé tűzött probléma ez oldalának tisztázásakor mindenekelőtt reá kell mutatni arra, hogy úgy az 1670-iki francia Ordonnance criminelle, valamint a törvényelőkészítési munkálatok közül az Erhard-féle szász tervezetnek 509. artikulusa és az 1885. évi spanyol tervezet⁸ is olyan értelemben foglalnak állást, hogy az egyesület mellett a cselekmény megvalósításában részt vett természetes személyek felelőssége sem szűnik meg az egyesületek felelősségrevonása által.

Amennyiben több természetes személy cselekménye jelentkezik ilyen viszonylatban, úgy a doktrina természetszerűen az összes egyedi büntetéseknek felelősségrevonását tartja szükségesnek, tekintet nélkül arra, hogy vajjon az

egyesekek mellett még mások is hasonló botlást követtek el.

A testületnek felelősségrevonása sem zárhatja ki tehát azoknak a megbüntetését, akik mint organumok jártak el; Zürcher⁹ utal - nem minden alap nélkül - arra, hogy a kettős felelősség nélkül tulajdonképpen csak az organumként szereplő egyed felelősségének az egyesületre való áthárításáról volna szó. Ami az anyagi igazság szempontjainak nem igen felelne meg. Másrészt azonban tudatában kell lennünk annak is, hogy az egyesületek felelősségét sem szabad a tulságba vinnünk, mert ez ismét az egyéni felelősségnek tulságos szűk határok közé szorításával járna, ami kriminalpolitikai szempontokból szintén nem kívánatos.

Szükséges tehát, hogy a határ ezen két kriminalitási tényező: az egyesület és az egyed között helyesen állapíttassék meg; nehogy az egyiknek beszámítandó cselekmény a másiknak terhére irassék. Hanem hogy mindegyik igazán csak a saját kriminalitása határáig és mértékéig sujtassék büntetőjogi következményekkel.

S bár akadunk az irodalomban ellenkező nézetre is, így Barl¹⁰ állásfoglalásában, aki az egyesületek büntetőjogi felelősségének elfogadása esetében "következetlenségnek" tartja, ha a testület organumai még mint egyedek is felelősségre vonatnának az egyesület mellett, s hasonlóan vélekedik Kleinfeller¹¹ is, - mégis a communis opinio, melyet Bishop¹², Gierke¹³, Hafter¹⁴, Kirchenheim¹⁵, Lilienthal¹⁶ és Rosshirt¹⁷ képviselnek, az egyesületek felelősségének elfogadása esetében az egyedek büntetőjogi felelősségét sem tartja nélkülözhetőnek.

S e helyütt még néhány részletre kell rámutatnunk:

Barl¹⁸ az előbb vázolt álláspontjának megfelelően az egyed felelősségét attól kívánja függővé tenni, hogy az egyesület megelőzőleg a cselekmény vádja alól felmentetett. Szerintünk ez teljesen ellentétben állana a gyakorlati élet követelményeivel; hiszen legtöbbszörre az egyesület és az egyed bűncselekménye együttesen és egymás mellett párhuzamosan jelentkezik.

Végezetül még több kriminalpsychologiai szempontra is utalnunk kell itt!

Wlassics¹⁹ a részesség területén a legfontosabb feladatnak azt mondja, hogy a közreműködők befolyásának minőségét és mérvét helyesen meghatározzuk; szerinte ez a főcél. Ugy véljük, hogy nem igen fog akadni valaki, aki ennek a követelésnek ellentmondana. Azonban ennek megvalósítása akkor, amidőn egyesületeknek és egyedeknek egymáshoz való büntetőjogi viszonylatának tisztázásáról van szó, - éppen a legnehezebb feladatok közé tartozik.

Az a körülmény, hogy az egyed tulgyakran lesz az egyesülettel szemben bizonyos kényszer vagy legalább is alárendeltségi helyzetben, az egyed bűnösségének elbírálásakor mindenkor szem előtt tartandó. Okvetlenül számolni kell ilyen esetek elbírálásánál azzal, hogy csak tulkönnyen érvényesülhetnek önző célok megvalósítása végett olyan behatások, amelyek az egyed akaratelhatározását befolyásolják.

Lehetetlen vállalkozás volna, ha e téren előre bizonyos általános és örök érvényű szabályokat akarnánk felállítani. A konkrét eset összes saját-szerűségeinek és az eset hátterének és a szereplők legbensőbb indító okainak gondos kiderítése és mérlegelése esetén lehet csak az elbíráláskor az anyagi igazságot megtalálni. Hiszen már Tittmann²⁰ állítja fel az 1882-ben megjelent művében azt a tételt, hogy a "társaságok igazgatói"-nak bűnösségét előre is már súlyosabbnak minősíteni helytelen volna, s hogy a "társasági kényszer" hatására figyelemmel kell lenni.

II. Az egyesületek bűncselekményeinél szereplő természetes személyek cselekményeivel kapcsolatos problémák között a legfontosabb az, hogy milyen szabályok szerint bíráltassanak el az egyedek cselekményei?

A jogászi közvélemény általában oda tendál, hogy a részességi szabályok legyenek irányadók ezeknek a kérdéseknek elbírálásánál.

Azonban az elmélet és a gyakorlati próbálkozások csak hosszabb fejlődési folyamat után ju-

tottak erre az eredményre!

Az 1816. évi szász Erhard-féle tervezet 510-513. artikulusaiban szabályozta ezeket a részleteket hosszasan és felette bonyolultan; mindenekelőtt is megállapítja, hogy a testületek előljárói és reprezentánsai súlyosabban, a többi résztvevők büntetése pedig általában az akkor a büntetőjog terén még nagy tiszteletnek örvendett "komplott" elmélet segítségével állapítandó meg; ezenfelül a bűncselekményeket súlyuk szerint négy osztályba sorozta és a súlyosabb osztályba sorozott cselekmények esetében a résztvevőknek a most felsorolt két /előljárók és reprezentánsok - büntetőjogi értelemben veendő résztvevők/ kategóriáján felül még az egyes egyesületi tagokat, az enyhébbeknél pedig fokozatosan mind kevesebb és kevesebb kategóriát vont büntetőjogi felelősségre.

A francia törvényhozás pedig az 1905. december 9-iki az egyház és az állam elválasztása tárgyában intézkedő törvényben, amely az egyházak támogatására alakult egyesületek jogviszonyait tekintetében is rendelkezik - a 23. artikulusban büntetési szankciókat állapít meg bizonyos esetekre ezen egyesületek igazgatóival és alapítóival szemben.

Az elméletben Esch²¹ a mellett érvel, hogy az egyedek cselekménye a közvetett tettesekre megállapított szabályok, Kenny²² hogy a felbujtókra, végül Mestre²³ pedig, hogy a társtettesekre vonatkozólag megállapított szabályok szerint volnának elbírálандók. Némelykor ez megfelelő megoldás lenne, gyakran azonban méltánytalan; legyen szabad utalnunk Irk nézetére²⁴, aki még a tettesség fogalmát sem tartja elég tágnak arra, hogy a közvetett tettesség minden esetben alája vonható legyen. Az olyan esetekben, amidőn például egy tulhatalmas pénzember önző terveinek megvalósításánál a teljesen befolyása és hatalma alatt álló kereskedelmi egyesületet használja fel és állítja a saját mentése végett előtérbe, - ezek a büntetési tételek és latitüdök valóban nem lesznek elég tágnak.

Ezen kérdések szabályozásánál teljesen le-

hetetlen és meddő vállalkozás volna a legkisebb részletekre nézve is általános érvényű szabályok megállapítását megkísérelni. Lehetetlen előre is alapelveket a tekintetben felállítani, hogy az egymás mellett jelentkező bűnös akaratok és cselekvések hogyan bírálандók el részleteikben. Általános érvényű részletszabályokat e téren megállapítani nem lehet!

Az egyesületek és egyedeknek büntetőjogi téren való együttműködéséből kifolyólag felmerülő kérdések a részességi tanban kifejezésre jutott alapelvek és szabályok segítségével bírálандók el. Csak a bűncselekmény alanyi és anyagi elemeinek gondos mérlegelése adhatja a büntetésnek helyes mértékét e téren. Nemcsak az egyedek közreműködésének, hanem mindenekelőtt bűnösségének mértékére kell figyelemmel lenni. Az organumként jelentkező ember lelkében, bármennyire is elsősorban az egyesület cselekményének kifejezője, mégis ember marad és az illető bűncselekményre irányuló saját akarata és saját bűnössége is megállapítható lesz. Ha az egyednek mint enyhítő körülményt esetleg be is kell tudni azt, hogy a vád tárgyává tett cselekménye talán az egyesület befolyása alatt érlelődött meg lelkületében, mégis az egyed által megvalósított eredmény olyképpen fog elbírálást nyerni, mint ha az illető egyed nem is mint organum járt volna el. A bűncselekményben való részességük arányához képest fognak az egyesület bűncselekményében részt vett egyedek bűnhődni, amint e tekintetben az irodalomban Birkmeyer²⁵, Hafter²⁶, Kelemen²⁷ és Merkel-Liepmann²⁸ is egyetértenek.

A jogi személyek büntethetősége elismerésének és az imént megállapított tételeknek folyománya természetszerűen az, hogy az egyesületek bűncselekményeihez is tapadhatnak részességi cselekmények.

És természetesen elképzelhető az az eset is, amidőn a részese is egyesületek; gondoljunk például csak arra az esetre, amikor valamely nagy tőkeerővel rendelkező, hatalmas pénzintézet a saját alapításu vagy affiliált intézetei által bonyolítottatja le azokat az ő kezdeményezésére ke-

letkezett jogügyleteket, amelyek büntetőtörvényekbe ütköznek és vád tárgyává tételnek.

Hogy azután ezen részességi viszonylatok elbírálásánál az egyes részvevők személyes tulajdonságai és körülményei szintén figyelembe veendők, talán kiemelésre nem szorul.

III. Az egyesület bűncselekményeiben részt vett természetes személyek tevékenységének elbírálásánál még néhány részletkérdés vár megoldásra.

1. Ma, midőn az egyesületek büntetőjogi felelőssége általában elfogadásra még nem talált, minthogy ennek a hiányát a gyakorlati élet eléggé érzi, ezen a törvényhozások olyképpen igyekeznek segíteni, hogy büntetőjogi, vagy talán helyesebben mondva pénzügyi büntetőjogi téren a testületekkel szemben legalább közvetett behatást tesznek lehetségessé. Teszik ezt olyképpen, hogy testületekkel bizonyos hivatali vagy kenyéradói viszonyban levő természetes személyek ellen és ezek által ezen viszonylat körében elkövetett bűncselekmények miatt megállapított, de behajthatatlan pénzbüntetésekért a testületek terhére szubszidiárius szavatosságot állapítanak meg.

Hogy ezen szubszidiárius szavatosságnak intézménye elvetendő, az a büntetőjogtudományban közhelyt képez. Mégis nekünk ezzel az intézménnyel foglalkoznunk kell abból a szempontból, hogy amennyiben a büntetőjoga elfogadná az egyesületek büntetőjogi felelősségét, volna-e továbbra is szükség a testületekkel szemben alkalmazottak pénzbüntetései erejéig fennálló szavatosságra?

Az első feladatunk az leendő, hogy megkísérjük ezen szubszidiárius szavatosságnak jellegét és jogi természetét tisztázni.

Az irodalomban e tekintetben a legkülönbébb és legellentétesebb véleményekre akadhatunk.

a/ Az egyik tábor tisztára anyagi büntetőjogi intézménynek tekinti; így Allfeld²⁹, Garraud³⁰, Leverkühn³¹ és Reuss³².

b/ Ezzel szemben a másik - talán uralkodónak mondható - tábor más bűnösségén alapuló közjogi

/egyesekek közigazgatási-büntetőjogi/ szavatosságának minősíti, mint Binding³³, Byloff³⁴, Dronke³⁵, Goldschmidt³⁶, Gutmann³⁷, Liszt³⁸, Meyer M.E.³⁹, Merkel-Liepmann⁴⁰, Rosenfeld E.H.⁴¹.

Azután még egyéb irányú állásfoglalásokra is akadhatunk, amelyek azonban inkább csak a részletekben térnek el az imént jelzettektől; éppen ezért azokra nem is térünk ki⁴².

Részünkről a mások pénzbüntetéséért való szavatosságot mindenképpen elvetendőnek tartjuk; akár tisztára büntetőjogi intézménynek tekintjük, amely esetben elvetendő azért, mert csak a saját bűnösség, vagy biztonsági intézkedés alkalmazásának esetében csak a saját veszélyesség alapján állapítható meg büntetőjogi rendszabály; akár pedig ha közjogi szavatosságnak minősítjük, amely a mai reformer büntetőjog legkardinálisabb alapelveivel szintén merő ellentétben áll⁴³.

Mégis addigra, amíg a jogi személyek büntetőjogi felelőssége elfogadásra nem talált, a törvényhozások, főleg a pénzügyi büntetőjog terén, ezt az intézményt nélkülözni nem tudják. A fejlődésnek azon az útján, amely okvetlenül előbb-utóbb a testületek büntetőjogi felelősségének elismerésére vezetni fog, mint közbeeső állomás számba jöhet. Azonban végleges megoldásnak nem fogadható el! A közfelfogás - méltán - elveti a szavatosság intézményét.

2. A másik kérdés az, hogy az elkobzandó tárgyakra való tulajdonjog mennyiben gyakorolható behatást ezen rendszabály megvalósítására?

A kérdés akkor válik aktualissá, ha a bűncselekmény megvalósításában részt vett testület vagy egyed nem egyben tulajdonosa az elkobzandó tárgyaknak.

Két lehetőség képzelhető el.

Először amidőn olyan tárgyakról van szó, amelyek birtoklása mindenképpen tiltott; amelyek nemcsak az illető bűnesetből kifolyólag, hanem egyébként is elkobzandók volnának; például ha büntető eljárás során egy lopási esetből kifolyólag ugynevezett általános kulcs, vagy az életre ártalmas mennyiségű mérge foglaltatik le /Kihágási btkv. 133-135., illetve 108. §./.

Mig régebben még az ilyen esetekben is az elkobzást csak akkor mondták ki, ha az elkobzandó tárgy tulajdona tettest vagy résztelt illetve meg, amely felfogást régebben a német Reichsgericht⁴⁴ 45 is követett, amely azonban ma már alig, talán egyedül Goldschmidt⁴⁶ és Lobe-ban⁴⁷ talál követőkre, - addig az újabb irányzat annak megfelelően, hogy az elkobzást nem is tekinti büntetésnek, hanem kizárólag biztonsági intézkedésnek, azt kimondhatónak tartja, függetlenül attól, vajjon az elkobzandó tárgynak tulajdonjoga tettest vagy résztelt illeti-e meg; ezt vallják Allfeld⁴⁸, Finger⁴⁹, Finkey⁵⁰, Frank⁵¹, Liszt⁵², Meyer Hugo⁵³, Merkel⁵⁴ és Wachenfeld⁵⁵ is⁵⁶.

A másik lehetőség pedig az, hogy olyan tárgyakról van szó, amelyek birtoklása általában nem esik kifogás alá. Amennyiben ezek instrumenta vagy produkta sceleris jellegével bírnak és tettes vagy részes tulajdonát képezik, természetesen elkobzás alá fognak esni; tekintet nélkül arra, hogy a tettesek vagy részesek természetes vagy jogi személyek; amennyiben azonban nem-részesek tulajdonát képezik és birtoklásuk egyébként nincs tiltva, úgy elkobzás alá nem eshetnek.

3. Végezetül az egyesületek büntetőjogi felelősségével kapcsolatosan még a jogrendszernek egy kiegészítő rendelkezésre kell rámutatnunk, amely hazai jogunkban is már elfogadásra talált.

Arra a rendszabályra t.i., amelynek célja a tiltott egyesületekben való részvételt pönalizálni. Ez az eljárás egyébként nem új keletű; hiszen már Mynsinger is ismerte⁵⁷. És a mai jogokban is minduntalan visszatérő büntetőjogi intézkedés.

Igy az orosz cári jog is szigorú büntetés alá helyezte a tiltott egyesületekben való részvételt⁵⁸. S Hamelnnek a büntetőjog világirodalmában páratlanul álló holland nyelven megjelent büntetőjogából⁵⁹ tudjuk meg, hogy Németalföldön is rendkívül hatásos ellenszernek bizonyult a tiltott egyesületekben való részvételnek az 1855. április 22-iki törvény 140. artikulusában kimondott pönalizálása, és hogy főleg ezen törvényhozási intézkedésnek köszönhető, hogy sikerült a

tiltott szerencsejátékot előmozdító játéklubokat az országból eltávolítani.

És hasonló célokat szolgál a mi 1136/1898. számú belügyminiszteri rendeletünk60 is, amely a szabályellenesen alakult vagy alakított, illetőleg a hatóságilag felosztatott vagy felfüggesztett egyesületekben való részvételt minősíti kihágásnak.

Az ilyen intézkedés felette hatályosan egészíti ki az egyesületek büntetőjogi felelősségét tárgyozó rendszabályokat.

V. FEJEZET.

Befejezés.

13. §. Eredmény: de lege ferenda javaslatok.

I. Az egyesültek, a jogi személyek büntetőjogának szabályozása lesz a jövő büntetőjogának egyik legfontosabb kérdése.

A gazdasági téren észlelhető óriási felledülés, a tőketömörüléseknek ezen felvirágzásban való domináló szerepe és hatása, a társadalmi téren működő egyesületek befolyásának óriási megnövekedése egyaránt szükségessé teszi, hogy ez a probléma mielőbb megoldassék és törvényhozási szabályozást nyerjen.

A probléma törvényhozási megoldása kétféleképpen képzelhető el.

Az egyik megoldás, amelyet az angol-amerikai jog választott és amely az egyszerűbb, az volna, hogy a törvényhozás megállapítaná hogy "személy" alatt büntetőjogi értelemben nemcsak természetes személy, ember értendő, hanem - a lehetőséghez képest - jogi személy: egyesület is. Ennek a megoldásnak előnye még az is, hogy keresztülvitele nagyobb törvényhozási intézkedések nélkül lehetséges. Legfeljebb a büntetőszabályoknak a büntetőjogi szankciókra vonatkozó része szorulna megfelelő kiegészítésre annyiban, hogy abba azok a rendszabályok is felveendők volnának, amelyek egyesületekkel szemben alkalmazást nyerhetnek.

A büntetőjogi rendszabályok kiegészítése azután helyt foghatna olyképpen, hogy vagy csak általánosságban állapíttatnának meg ezen rendszabályok és a bíróra bizatnék a megfelelő súlyúnak kiválasztását, - vagy pedig hogy az egyes intézkedésekre vonatkozó általános elvek leszögezése után megállapítatik még az u.n. átváltoztatási kulcs is, ti.i. hogy a természetes személlyel szemben alkalmazandó egyes büntetésnek egyesületi bűncselekmény esetében mi felel meg; hogy például az egyeddel szemben kilátásba helyezett szabadságvesztésbüntetésnek az egyesület felosztatása, az emberrel szemben alkalmazandó pénzbüntetésnek megtestület deliktuma esetében békekezesség és rendőri felügyelet együttesen alkalmazása felel meg. Az előbbi megoldási módnak előnye, hogy a bíró keze teljesen szabad, hogy az esetek sajátosságainak figyelembevételére inkább lesz biztosítva; azonban nagyon magas színvonalon álló bíróságokat kíván meg; hogy a felmerülő bonyolult kérdések helyes megoldása és az egyes - főleg gazdasági természetű - indító okok mérlegelése is biztosítva legyen; a második megoldási mód meg bár a bíráskodás egyöntetűségét fogja inkább biztosítani, mégis a latitüd rendszernek összes hibáit is magában foglalja.

A természetes és jogi személyek közötti párhuzamos büntetési rendszer átmenetnek még azért is célszerűbb volna, mert a testületek büntetőjogi felelősségének a jogrendszerekbe való átültetését nagyobb megrázkódtatások nélkül lehetségessé tenné; és az ily módon szerzett tapasztalatok azután egy végleges állapot: esetleg az egyesületek különleges büntető kodexének megteremtésével értékes utmutatásokul szolgálhatnának. Ezenfelül a most említett megoldás még egy szempontból volna átmenetileg kívánatos. Ma a testületek büntetőjogi felelőssége teljesen ismeretlen intézmény. Az egyesületekkel szemben ma valóra váltható rendszabályok tisztára közigazgatási jellegűek. Ha utóbb az egyesületek büntetőjogi felelősségének elfogadása után a büntetőjogszabályoktól és a büntetőbírói joghatalom gyakorlásától teljesen különállóan szabályoznók e kérdéseket és valósi-

tanók meg e szabályokat, úgy alig menne át a köztudatba, hogy itt az egyesületek büntetőjogi felelősségéről van szó. Peddig erre szükség van! Csak ilyen módon sikerülhet a testületeknek mai tulságos befolyását és hatalmát ellensúlyozni.

Részünkről átmenetileg ezt a megoldást tartanók a legmegfelelőbbnek; mellette a büntető jogrendszer nagyobb módosításokra nem szorulna, nagyobb megrázkódtatást nem szenvedne és ennek a jogintézménynek fokozatos megvalósítása is kelősen biztosítva volna.

A másik megoldási mód ellenben egy teljesen külön testületi büntetőtörvénykönyv hozatalát célozza, amely a természetes személyek büntetőjogi felelőssége mellett különállóan szabályozná az egyesületek büntetőjogi felelősségével kapcsolatos kérdések egészkomplexumát.

Főleg Mestrel sürgeti az ilyen "droit pénal corporatif" meghozatalát.

II. Az egyesületek büntetőjogi felelősségét tárgyzó törvény döntené el mindenekelőtt, hogy mely alakulatok vonandók az ezen törvény szempontjából értendő egyesületek fogalma alá. E tekintetben a törvénynek gondosan simulnia kellene az illető jogterület egyéb, főleg magán és kereskedelmi jogában elfogadott társasági alakulatokhoz. És kiemelhetné, hogy a jogképeség egyéb téren nem feltétele a büntetőjogi cselekvőképeségnek és büntetőjogi felelősségnek, feltéve, hogy az illető egyesület e nélkül is önálló életet él.

Hafter² annak szabályozását is ajánlja, hogy mely büntetőjogi tényálladékokra terjedhet ki az egyesület cselekvőképesége; legalább egy olyan általánosságban tartott megállapodást ajánl, mely szerint "a testületek elkövethetnek minden nem az ember legegységibb hatáskörébe /Individual-späre/ eső bűncselekményt." Mi ezt elvetnők; indokaink tekintetében utalunk a fentebb már mondottakra; ennek az abstrakte eldönthetetlen kérdésnek megoldását in concreto a büntető bíróra bízónk.

És tisztázni kellene azt a kérdést is, hogy

az organumoknak hatáskörtullépése milyen befolyással van a testületek büntetőjogi felelősségére. Ténykedésünkre azt kellene megállapítani, hogy az addig tulajdonítandó az egyesületnek, amíg annak életével, létével és életműködésével szoros összefüggésben áll.

A részességi tanban főleg az szükségelne megállapítást, hogy testületi bűncselekményhez is tapadhat részességi tevékenység; akár más egyesület, akár természetes személy részéről. Egyébként az általános részességi szabályok volnának irányadók.

Részletes kiépitést és szabályozást igényelnek az egyesületekkel szemben alkalmazandó rendszabályok; így különösen gondoskodni kell arról, hogy a rendszabályok az egyesületek tagjait közvetlenül nem ériék. Ezért kívánatos volna, nehogy az egyéb jogágakban, például a kereskedelmi jogban a kereskedelmi társaságok tagjaival szemben megállapított vagyoni felelősség büntetőjogi terere kihathasson, ennek a felelősségnek büntetőjogi tere, például esedékessé vált békekezesség esetén való - még közvetett - kihatását is egyenesen kizárni. E mellett aztán a rendszabályoknak hatékonyaknak és fokozhatóknak kell lenniök. Az "ártatlan tagok" mentesítését célzó eljárást feleslegesnek tartanók.

Hogy még egy külön egyesületi büntetőjog léte esetén is sok tekintetben az általános büntetőjogi szabályok szolgálnának kiegészítőül olyan kérdésekben, amelyek különleges szabályozást nem nyertek, - talán kiemelésre sem szorul.

De nemcsak az általános büntetőjogi, hanem egyéb jogágak szabályaihoz is segítségül kellene fordulnunk. Így például az egyesületi büntetőjogot sok tekintetben kiegészítené a magánjog és a kereskedelmi jog; például a tekintetben, hogy mikor mondható valamely egyesület határozata jogérvényesnek; hogy vajjon elegendő-e az egyszerű, vagy szükséges-e minősített többség; minthogy elképzelhetetlen, hogy a törvényhozó a büntetőjogilag releváns eredmények tekintetében ilyen irányban intézkedne, valószínűleg az általános ez irányu jogszabályok szolgálnának irányadókul;

ezek például valamely taggyülekezet határozatának érvényességét függővé tehetik attól, hogy annak meghozatalánál az összes tagok bizonyos hányada legyen jelen, s ha a tagok ilyen számban nem jelentek meg, esetleg újabb taggyülekezet tartását tehetik kötelezővé, amidőn azután már a jelenlevő tagok számára való tekintet nélkül történhetik a határozás. Mindezekre büntetőjogi szempontból is természetesen figyelemmel kell lenni!

III. Az egyesületek büntetőjogi felelőssége problémájának feldolgozásakor tudatában kell lennünk az egyesületeknek az állami és társadalmi életben való fontos szerepére. Éppen ezért a törvényhozásoknak az egyesületek fejlődése és kibontakozása elé akadályokat gördíteni nem ajánlatos addig, amíg az egyesületek működése az állami és közérdekkel egyirányú. Mihelyt azonban ez az összhang megszűnik, úgy haladéktalanul rendszabályok létesítéséhez kell folyamodni. Kahl³ találon mondja, hogy: Freiheit oder Gebundenheit des Vereinswesens sind Lebensfragen für jeden Kulturstaat. Ennek tudatában és olyképpen kell az egyesületek büntetőjogi felelősségét szabályozni, hogy ez által az egyesületek helyes irányban való működése elé gátat ne szabjunk.

Navratil⁴ érdeme, hogy a gazdasági élet és a jogi rend közötti meglehetősen szövevényes összefüggésekre a figyelmet újból reá terelte. És ha ez az összefüggés a jogi rend bármely ágában különösen észlelhető, úgy ez kétségen kívül különösen a testületeket szabályozó jogszabályokra áll, főleg a mai kapitalisztikus gazdasági rend közepette, amelynek sok tekintetben nemcsak a gazdasági élet és a technikai vívmányok előrevitele köszönhető, hanem amelynek rossz kihatásai is vannak⁵. Ha ezek a káros kihatások nem súlyosítottak ellen hatásosan kellő időben, ez az állami életben zavarokat szülhet. Csak egy ilyen jelenségre utalunk: a kapitalizmus és a munkásság közötti harcokra; ezen ellentétek elmérgesedésének a gazdasági testületek működésének is a helyes határok közé szorítása által kellené idejekorán elejét venni⁶.

S rá kell mutatnunk még arra is, hogy a jogi személyek büntetőjogi felelősségére irányuló követeléseknek nincs antikapitalisztikus tendenciája. Hiszen éppen a legkapitalisztikus országoknak: Angliának, és az északamerikai Egyesült-Államok egyik legtökeerősebb államának: New Yorknak e téren való példája mutatja legtalálóbban, hogy a kapitalizmusnak megerősödésével és nem gyengítésével egyértelmű annak egészséges mederbe való terelése és a helytelen kinövéseknek idejekorán való lenyese.

És ezeknek a kérdéseknek a megoldásánál nem szabad egyoldalú elméleti szempontokból kiindulnunk! Kohlrausch⁷ állítja fel azt a helyes követelést, hogy a büntetőjognak mint alkalmazott tudománynak feladata nem az leendő, hogy szórshasogató munkával a gyakorlati szükségletek megvalósulását gátolja; ha ezt tenné és a gyakorlati szempontoknak magát alárendelni nem tudná, nem volna többé tudomány, hanem "wertloses Dekorationstück". A törvényhozások az eléjük kerülő problémákat sohasem oldhatják meg tisztára elméleti mérlegelések alapján. Aki ezt hiszi, az távol áll és távol is marad a gyakorlati élet követelményeitől. Hogy éppen a testületi büntetőjog terén milyen kielégítően lehet összeegyeztetni az elméleti követelményeket a gyakorlati szempontokkal, ezt legjobban a new-yorki 1881. évi büntető-törvénykönyvnek ide vágó rendelkezései mutatják.

Azzal a kifogással is találkozunk, hogy az egyesülettel szemben ajánlott rendszabályok tulajdonképpen nem is bírnak büntetőjogi jelleggel. Akik ezt állítják, elfelejtik, hogy a büntetőjogtudomány egész komplexuma, de különösen a bűncselekmény fogalma és az ellene irányuló rendszabályok materiája ma az átalakulás, a fejlődés és a gyökeres átváltozás korát élik. A bűncselekmény fogalmának felfogása tekintetében a társadalom érdekeinek fokozott figyelembevételre észlelhető⁸. És Freudenthal⁹ joggal mondhatja, hogy a jövő büntetőjoga elsősorban a társadalmi védelem és nem a megtorlás célját fogja követni, s hogy a társadalom védelmének szolgálatában fog állani.

A büntetőjog nagy kérdéseinek eldöntésénél

nem lehet egy-egy tudományos irányzat szélső álláspontjára helyezkedni, hanem - amint ezt a német 1909. évi tervezet indokolásából is hangsúlyozza - mindenekelőtt a gyakorlati követelményeket kell szem előtt tartani. Ezen szempontoknak helyes megértése és a kölcsönös érdekeknek helyes mérlegelése és összhangba hozatala lehet itt csak a sikerhez vezető egyedüli út. Távolról sem állítjuk, hogy a törvényhozó feltétlenül a társadalomra oktroyálhatja valamely jogi rendet; de valljuk azt, hogy a jogalkotás érdekküzdelmek eredménye és hogy ez az eredmény elég gyakran az erősebb érdekek diadalai.

A gazdaságilag gyengébbeknek az erősebbekkel szemben büntetőjogi védelemben való részesítése lesz a legalkalmasabb mód arra, hogy az érdekek tulságos összeütközését és a szenvedélyeknek e harcban való tulságos kilengését eleve megakadályozzuk. Az ezen célhoz vezető utnak egyik közbeeső állomása pedig a társadalmi és gazdasági életünkben egyaránt olyan nagy jelentőségű egyesületek büntetőjogi felelősségének törvényhozási megállapítása és ennek révén a köztudatba való átültetése leendő.

Lábjegyzetek:

11. §.

1. A történeti jelentőségű törvényelőkészítési munkálatok közül az Erhardt-féle javaslatnak 140. és 516. artikulusa, a spanyol 1885. évi tervezet 25. és 67. artikulusa intézkedett a felosztás felől. Egyébként a német törvényhozásban az 1876. április 7-iki Hilfskassengesetz 29. §-a, az 1878. okt. 21-iki u.n. Sozialistengesetz 1; 3. és 7. §-a, - az 1889. május 1-én kelt és 1898. május 20-iki novellával kiegészített szövetségi törvénynek 79, illetve 81. §-ai, - az 1892. ápr. 20-án a korlátolt fe-

lelősségű társaságok tárgyában kelt törvény 62. §-a, - az 1897. jul. 26-án kelt iparrendtartás 97. §-ának 3. pontja, - az 1898. május 20-iki szövetségi törvény 81. §-a, - az 1908. április 19-én kelt egyesületi törvénynek 2. §-a, - a bajor 1850. febr. 27-iki egyesületi törvénynek 19. artikulusa; - az osztrák 1867. nov. 15-iki egyesületi törvénynek 24. §-a, az 1873. ápr. 9-iki szövetségi törvénynek 37. §-a; - a francia 1884. márc. 21-iki a szindikátusok tárgyában intézkedő törvény 9. artikulusa, - az 1902. dec. 4-iki egyesületi törvény 7. artikulusa; - a svájci jogban pedig a kötelmi jog tárgyában intézkedő törvény /Schweizer Bundesgesetz über das Obligationsrecht/ 107. artikulusa /lásd Zürcher, Deliktsfähigkeit 329. old./, - és végül hazánkban az egyesületi jog tárgyában rendelkező 1875. évi 1508. sz. belügyminiszteri rendelet IX. pontja, majd az ezt kiegészítő 1922. május 10-én 77.000/1922. B.M. VII. sz.a. kelt belügyminiszteri rendelet I. részének 19. pontja, - s a kereskedelmi célu társaságokra nézve az 1875. évi 37. t. cikkbe foglalt kereskedelmi törvénynek 248. §-a intézkedik a felosztás rendszabálya felől. Mint az ezen rendszabály alkalmazásul szolgáló okok rendszerint törvényellenes határozatok hozatala, vagy pedig az egyesületek részéről nyilvánított egyéb a közérdekekbe ütköző cselekmények vannak megjelölve.

2. Ebbeli jellegük tekintetében lásd: Kmety Közigazgatási jog 296 s köv. old. 1. Azonban Kmety is az utóbb idézett helyen legalább is az ügyeknek intézését a közigazgatási bírósághoz való utalását tartja kívánatosnak. Lásd Nagy Ernő, Közjog 153. oldalát is!
3. Kautz, Büntetőjog /1881. kiad./ 95. old.
4. Rosin, Verhandlungen des 19. deutsche Juristentages II. köt. 151. old.
5. Schütze, Strafrecht 89. old.

6. Wächter, Deutsches Strafrecht 133. old.
7. Finkey, Büntetőjog 233. old.
8. Hafter 146. old.
9. Merkel, Strafrecht 50. old.
10. Mestre 285. old.
11. Thomsca, Strafrecht 114. old.
12. Concha, Politika, II. köt. 1. fele 352. old.
13. Byloff, Vertragsbruch 89. old.
14. Esch, Deliktsfähigkeit 35. old.
15. Exner Sicherungsmittel 53. old.
16. Hafter, 146. s köv. old.
17. Hamel G. A., Strafrecht 210. old.
18. Kelemen 335. old.
19. Mestre 385. old.
20. Zürcher, Deliktsfähigkeit 326. old.
21. A felfüggesztés rendszabályát fogadta el az 1885. évi spanyol tervezet 25., 40. és 67. artikulsa is!
22. Hafter, 151. old.
23. Zürcher, Deliktsfähigkeit 326. s köv. old.
24. Exner, Sicherungsmittel 54. old.
25. Hafter, Strafrechtlicher Patentschutz gegenüber Aktiengesellschaften 38. old.
26. Zürcher, Deliktsfähigkeit 326. old.

27. Exner, Sicherungsmittel 53. old.
28. Ennek szövege a következő: Dem Vereine kann die Rechtsfähigkeit entzogen werden, wenn er durch einen gesetzwidrigen Beschluss der Mitgliederversammlung oder durch gesetzwidriges Verhalten des Vorstandes das Gemeinwohl gefährdet.
29. Lásd Hamel G. A., Strafrecht 200. old. s köv. old.
30. Meurer, Juristische Personen 293. old.
31. Hamel G. A., Strafrecht 200. old.
32. Hamel G. A., Strafrecht 200. old.
33. Hamel J. A. Gemenschappen 175. old.
34. Mestre 286. old.
35. Így például a porosz 1895 július 31-iki bélyegtörvény 17. §-a, a németbirodalmi 1895 július 13-iki a jelzálogbankokról szóló törvénynek 2. és 39. §-ai, valamint az 1919 dec. 13-iki Reichsabgabeordnung 357. §-a nyújtanak módot pénzbüntetéseknél testületekkel szemben való alkalmazására.
36. Bar, Gesetz und Schuld II. köt. 151. old.
37. Marcuse, Verbrechensfähigkeit 496. old.
38. Byloff, Vertragsbruch 88. old.
39. Finkey, Büntetőjog 233. old.
40. Grolmann, Kriminalrechtswissenschaft 145. old.
41. Hafter 146. old.
42. Mestre 286. old.

43. Thomsen, Strafrecht, Allg. Theil 114. old.
44. Zürcher, Deliktsfähigkeit 326. old.
45. Igy Hafter /Strafrechtlicher Patentschutz 39. old./ is!
46. Hals oder peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V., Leipzig. /Reclam kiadás/, 82. old. 176. art.
47. Irk, A büntetőjog átalakulása 106. old.
48. Goldschmidt, Die Strafen 430. old.
49. Aschrott, Strafsystem 98-102. old.
50. Matter, Friedensbürgschaft 110. old.
51. Igy az 1909. évi Deutscher Vor entwurf indoklása /47.old./ is.
52. Matter, Friedensbürgschaft 103.s köv. old.
53. Zürcher, Deliktsfähigkeit 326. old. Hafter 145. old.
54. Lásd erre vonatkozólag Mestre 324. és 337. s köv. old.
55. Hafter 136. és 143. old.
56. Erre példát az Erhard-féle tervezet 140. artikulusában, valamint a törvényhozásokban a porosz 1843 nov. 9-iki részvénytársasági törvény 6-7. §-aiban, továbbá a német 1875 márcz. 14-iki Reichbankgesetz 49-50. §-aiban találhatunk.
57. Hafter 152. old.
58. Lilienthal, Strafbarkeit 90. old.
59. Bar, Gesetz und Schuld II. köt. 145. old.

60. Esch, Deliktsfähigkeit 36. old.
61. Goldschmidt, Die Strafen 443. old.
62. Hafter 152. old.
63. Tittmann, Strafrechtswissenschaft I. köt. 226. old.
64. Hafter 154. old.
65. Lilienthal, Strafbarkeit 99. old.
66. Mestre 286. old.
67. Thomsen, Strafrecht, Allg. Teil, 114. old.
68. Zürcher, Deliktsfähigkeit 325. old.
69. Gierke, Genossenschaftstheorie 783. old.
70. Grolmann, Kriminalrechtswissenschaft 145.old.
71. Hafter 155. old.
72. Mayer M. H., Strafrecht 96. old.
73. Mestre 369. és 245. old.
12. §.
 1. Alimena, Diritto penale I. köt. 276. old.
 2. Byloff, Vertragsbruch 89. old.
 3. Gierke, Privatrecht I. köt. 531. old., és Genossenschaftstheorie 707. s köv. old.
 4. Hafter 52-53., és 104. old.
 5. Lilienthal, Strafbarkeit 98. old.
 6. Mestre 225. és 272. old.

7. Meurer, Juristische Personen 159. old.
8. Indokolás 45. old.
9. Zürcher, Deliktsfähigkeit 322. old.
10. Bar, Gesetz und Schuld, II. köt. 152. old.
11. Kleinfeller, Die Deliktsfähigkeit der Personenverbände 605. old.
12. Bishop, Commentaries /1868. kiad./ 291. old.
13. Gierke, Genossenschaftstheorie 712, 768. old.
14. Hafter, Strafrechtlicher Patentschutz 41. old.
15. Kirchenheim, Deliktsfähigkeit 253. old.
16. Lilienthal, Strafbarkeit 98. old.
17. Rosshirt, Bemerkungen 144. old.
18. Bar, Gesetz und Schuld, II. köt. 156. old.
19. Wlassics, Tettesség és részesség 71. old.
20. Tittmann, Strafrechtswissenschaft I. köt. 226. old.
21. Esch, Deliktsfähigkeit 30. old.
22. Kenny, Outlines 64-65. old.
23. Mestre 130, 272. s köv. old.
24. Irk, A közzetett tettesség 23. old.
25. Birkmeyer, Teilnahme 2. old.
26. Hafter 105. old.

27. Kelemen 334. old.
28. Merkel-Liepmann 65. old.
29. Allfeld, Strafrecht /1912. kiad./, 229. old. 20. jegyzet.
30. Garraud, Traité du droit penal II. köt. 386. old.
31. Leverkühn, Goldtammers Archiv 38. köt. 290. s köv. old.
32. Reuss, Haftung Dritter 201. old.
33. Binding, Normen II. köt. /1916. kiad./ 1228. old. 60. jegyzet. Régebben /Handbuch I. köt. 489. old./ anyagi büntetőjogi intézménynek: büntetésnek minősítette.
34. Byloff, Vertragsbruch 87.
35. Dronke, Finanzstrafrecht 657. old.
36. Goldschmidt, Deliktsobligationen 24. s köv. old.
37. Gutmann, Geldstrafe 141. old.
38. Liszt, Strafrecht /1919. kiad./ 237. old.
39. Meyer M. E., Strafrecht 96. old.
40. Merkel-Liepmann, Lehre vom Verbrechen 65. old., és Merkel, Strafrecht 50. old.
41. Rosenfeld, Strafprozess /1912. kiad./ 102. old.
42. Utalunk e tekintetben a következőkre: Engels, Der strafrechtliche Charakter der subsidiarischen Haftbarkeit für Geldstrafen Dritter, Zeitschrift 12. köt. 127. old., - Gierke, Genossenschaftsrecht II. köt. 380. s

- köv. old., - Jellinek, System 246. s köv. old.
 - Löning E., Die Haftung des Staates aus rechtswidrigen Handlungen seiner Beamten nach deutschen Privat- und Staatsrecht, Dorpat-Frankfurt a. M., 1879., - Loening, Richard, Die strafrechtlicher Haftung des verantwortlichen Redakteurs, Jena, 1889, - Löbe Das deutsche Zolfstrafrecht, Berlin, 1881, - Oetker, Die zivile und kriminelle Haftung Dritter nach hessischen Rechtsquellen, Ihering-Festschrift, Stuttgart, 1892, - Oetker, Die strafrechtliche Haftung des verantwortlichen Redakteurs, Stuttgart, 1893, - Oetker, Rechtsgüterschutz und Strafe, Zeitschrift 17. köt. 492. s köv., különösen 522. old., - Poetsch, Subsidiäre Haftung für fremde Geldstrafen, Berlin, 1907, - Pollack, Das Finanzdelikt als Verwaltungsdelikt, Breslau, 1911., - Weber, Darstellung der Defraude nach Reichsrecht, Gerichtssaal 58. köt. 1. s köv., különösen 79. old.
43. A magy. irodalomban a szavatosság problémáját az új sajtótörvény, az 1914. évi 14. törvény-cikk 42. §-ával kapcsolatosan Kenedi /Sajtójog 67. old./ és Vajkó /A sajtótörvény 193. old./ érintik: Mindketten "magától értődő dolgot" látnak benne. A jövedéki büntetőjogra lásd Hoffmann 29, 134, 148. és 151. old.
44. Lásd a Goltdammers Archiv 58. köt. 455. old. közölt ítéletet!
45. Ujabban a svájci 1908. áprilisi javaslatnak 38. artikulusa is látszólag ennek a felfogásnak kedvez.
46. Goldschmidt, Strafen 447. old.
47. Lobe, az Ebermayer által szerkesztett Das Reichsstrafgesetzbuch címen megjelent kommentár 119. oldalán!
48. Allfeld, Strafrecht 335. old.

49. Finger, Deutsches Strafrecht 447. old.
50. Finkey, Büntetőjog 459. old.
51. Frank, Strafgesetzbuch 59. old. Ő azonban az esetre, ha a tulajdonos jogi személy, az elkobzást kimondhatónak nem tartja; ezen állásfoglalásának indokait azonban, sajnos, nem adja.
52. Liszt, Strafrecht /1919. kiad./, 235. old.
53. Meyer Hugo, Strafrecht 394. old.
54. Merkel, Strafrecht 228. old.
55. Wechenfeld, Lehrbuch 248. old.
56. A m. kir. miniszteriumnak 1922. aug. 7-én 6700/1922. M.E. sz. a. kelt rendelete is oda-intézkedik, hogy a külföldi fizetési eszközökkel való visszaélések esetében azt a pénzt, amelyre nézve a kihágást elkövették, abban az esetben is el lehet kobozni, ha az nem a tettesnek vagy a részesnek, hanem másnak a tulajdona.
57. Mynsinger, Singularium observationum, Wittenbergae, 1657 509-510. folio, Centuria VI. Observatio II.
58. Lásd Kliwansky, Die strafbaren Verbindungen nach russischem Recht, Breslau, 1912, 29. s köv. old.
59. Hamel G. A., Strafrecht 201. old.
60. Lásd Rendeletek Tára 1893. évi I. köt. 244. old.
- V. fejezet. Befejezés.
1. Mestre 287. old.
2. Hafter 165. old.

3. Kahl: Erythropel, Das Recht der weltlichen Vereine und geistlichen Orden in Frankreich. Berlin, 1904, című műve V. oldalán.
4. Navratil, A gazdasági élet 15. old.
5. Bár talán igaza van Kauffmannak /Psychologie des Verbrechens 257. old./, hogy az e téren a kapitalizmusnak tulajdonított kihatások sok tekintetben tulzottak.
6. Kohler /Rechtsphilosophie 84. old./ utal szintén a kapitalizmus és a munkásmozgalmak közötti összefüggésre!
7. Kohlrausch, Sollen und Können 7. old.
8. Erre mutat rá Liepmann /Einleitung/ 14. old. is!
9. Freudenthal a Dehnow által kiadott: Zukunft des Strafrechts című munkában, 30. old.
10. Deutscher Vorentwurf, 1909. Allgemeiner Teil, Begründung IX-X. old.
11. Lásd e tárgyban: Navratil, A gazdasági élet. 20. s köv. old.

MAGYARORSZÁG KRIMINALITÁSA AZ 1925-1934.
ÉVEKBEN.^{1, 2}

/Részletek/

Különlenyomat a "Magyar Statisztikai Szemle" 1937 /XV. évf./ 8. számából.

A bűnözés a társadalmi életnek normális jelensége; kiküszöbölése az utópiák sorába tartozik; legfeljebb azt remélhetjük, hogy kriminalitásnak terjedelmét csökkenteni és irányzatát enyhébbé tenni tudjuk.

Valamely társadalom kriminalitásának csökkentésére és enyhítésére irányuló állami és társadalmi beavatkozásnak előfeltétele az, hogy az illető közület bűnözésének összetételével, továbbá azokkal a tényezőkkel tisztában legyünk, amelyek a kriminalitásra befolyással vannak. Ezen úgynevezett kriminogén tényezők hatásának a tisztázását a bűnügyi etiológia kísérli meg az illető országban gyűjtött bűnügyi statisztikai adatok segítségével.

Bár hazánkban már régebben is folyt ilyen adatgyűjtés szűkebb keretben, az adatoknak szélesebb mederben való gyűjtése és az adatgyűjtésnek a legfontosabb ú. n. kriminogén tényezőkre való kiterjesztése csak 1904-ben vette kezdetét. A világháborút követő 1918-1920. években szünetelt ezeknek az adatoknak közzététele. Az ezt követő években az adatok gyűjtésénél és feldolgozásánál jelentkező nehézségek leküzdése után, a normális viszonyok helyreállításával, az 1925-től 1934-ig terjedő tízéves időközre vonatkozó adatok segítségével már pontos képet alkothatunk hazánk kriminalitásáról.³

A továbbiak során bemutatandó bűnözési arányszámokban a kir. törvényszékek és kir. járásbíróóságok által büntettek és vétségek miatt elítélt egyének vannak bentfoglalva, kihagyva a vétségekből a becsületsértéseket és az elítéltek közül a büntetőparanccsal elmarasztaltakat; e